

УДК: 336.71:336.77 (477)

Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко

Оцінка потреби реального сектору економіки України у банківських кредитах

У статті проведено статистичну оцінку максимальних та оптимальних обсягів потреби реального сектору економіки України в банківському кредитуванні в розрізі окремих видів економічної діяльності та рівня її задоволення в сучасних умовах.

Ключові слова: фінансові ресурси, банківське кредитування, реальний сектор економіки, власний капітал, потреба в позиковому капіталі.

Постановка проблеми

В сучасних умовах суб'єкти господарювання відчують нестачу власних ресурсів для забезпечення економічного розвитку та підвищення інвестиційної активності. Одним із шляхів вирішення даної проблеми є залучення банківських кредитів в обсягах та на умовах, що відповідають вимогам збереження та нарощення ефективності їх фінансово-господарської діяльності. Таким чином, визначення обсягів оптимальної та максимальної потреби реального сектору економіки в банківському кредитуванні є вагомим складовою процесу управління фінансами підприємств та банківською системою країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окремі питання взаємодії банківських установ та суб'єктів реального сектору економіки знайшли відображення у працях деяких вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, О. І. Барановського, А. В. Васильєва, О. Б. Герасимової, А. О. Єпіфанова, І. В. Сала та ін. [1, 3, 4]. Однак проблема визначення обсягів реальної потреби виробничої сфери економіки у фінансуванні за рахунок кредитних джерел на сьогоднішній день є недостатньо вирішеною.

Постановка завдання

Метою даної статті є оцінка потреби реального сектору економіки України та окремих видів економічної діяльності в банківському кредитуванні, визначення рівня її задоволення з урахуванням сучасних можливостей банківської системи щодо залучення і перерозподілу вільних фінансових ресурсів.

Результати

У низці наукових досліджень було проведено кількісну оцінку потреби різних видів діяльності та галузей економіки у фінансових ресурсах. Основний підхід, що використовується в таких дослідженнях, полягає у визначенні зв'язку між зовнішніми інвестиційними ресурсами галузей та загальними інвестиційними вкладеннями.

Гриценко Лариса Леонідівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми; Боярко Ірина Миколаївна, кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми.

© Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко, 2009

В розвинутій економіці рівень інвестування визначається виключно наявністю рентабельних проектів, а не поточним рухом готівки в галузі. Однак функціонування економіки України має певні особливості, пов'язані з недостатнім рівнем розвитку ринкових механізмів та складністю проходження відповідних трансформаційних процесів, що виявляється і в зміні рівня залежності окремих видів діяльності від зовнішнього фінансування (табл. 1).

Таблиця 1 – Оцінка залежності окремих видів економічної діяльності реального сектору економіки України від зовнішнього фінансування, %

Вид економічної діяльності	Коефіцієнт залежності інвестицій від зовнішніх джерел фінансування
У цілому за реальним сектором економіки, у т.ч.:	96,96
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	99,19
Промисловість	96,58
Будівництво	96,10
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	95,33
Діяльність транспорту та зв'язку	98,14

Джерело: власні розрахунки за даними НБУ і Держкомстату [2, 5]

Як видно з наведених розрахунків, підприємства реального сектору України відчувають гостру нестачу кредитних джерел фінансування, про що свідчить наближення позитивного значення коефіцієнта залежності інвестицій від зовнішніх джерел фінансування для всіх видів економічної діяльності нефінансового сектору до 100%. При цьому найбільшою мірою потребують зовнішнього фінансування саме ті види економічної діяльності, для яких характерними є або велика потреба в інвестиціях (транспорт і зв'язок), або низька рентабельність (сільське господарство, мисливство, лісове господарство).

Перед нами постає завдання вартісного виміру потреби реального сектору економіки України в залученні позикових, насамперед кредитних джерел фінансування.

Визначення потреби в довгострокових запозиченнях базується на зіставленні розміру власного капіталу і необоротних активів; у короткострокових запозиченнях – на зіставленні розмірів оборотних активів і термінових зобов'язань. При цьому вважається, що нормативна (максимальна) частка позикового капіталу у структурі джерел фінансування діяльності суб'єктів господарювання, що забезпечує збереження фінансової стійкості підприємства, може бути визначена за такою формулою:

$$d_{ПК} = d_{ОК} \cdot 0,25 + d_{ОбА} \cdot 0,5, \quad (1)$$

де $d_{ПК}$ – нормативна частка позикового капіталу в загальній сумі джерел фінансування діяльності суб'єкта господарювання, яка формується з нормативної частки довгострокового та короткострокового кредитів відповідно;

$d_{ОК}$ – частка основного капіталу (необоротних активів) у загальній сумі активів;

$d_{ОбА}$ – частка оборотних активів у загальній сумі активів.

Проведемо розрахунок нормативної потреби реального сектору економіки України в

Розділ 4 Макроекономічні механізми

залученні банківських кредитів та її порівняння з фактичними обсягами кредитування на основі статистичних даних за 2006 та 2007 рр. (табл. 2).

Таблиця 2 – Оцінка нормативної та фактичної частки банківських кредитів у структурі балансу суб'єктів господарювання реального сектору економіки

Вид економічної діяльності	Частка у структурі балансу, %							
	2006 р.				2007 р.			
	необоротних активів	оборотних активів	позикових джерел		необоротних активів	оборотних активів	позикових джерел	
			нормативна	фактична			нормативна	фактична
У цілому за реальним сектором економіки, у т.ч.:	47,38	52,10	37,90	10,87	44,21	55,24	38,67	14,71
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	51,17	48,46	37,02	31,31	48,48	51,16	37,70	18,32
Промисловість	55,61	43,93	35,87	8,25	52,35	47,14	36,66	14,88
Будівництво	42,70	56,15	38,75	13,95	41,55	57,40	39,09	17,25
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	21,88	77,48	44,21	15,97	22,69	76,68	44,01	16,82
Діяльність транспорту та зв'язку	77,61	22,15	30,48	4,36	75,58	24,16	30,98	5,06

Джерело: власні розрахунки за даними НБУ і Держкомстату [2, 5]

Як видно з наведених у табл. 2 розрахунків, банківська система України не повною мірою задовольняє потреби реального сектору в кредитних ресурсах, оскільки нормативна частка позикових джерел у структурі балансу суб'єктів господарювання перевищує фактичну як в цілому за реальним сектором, так і для окремих видів економічної діяльності. При цьому найбільший рівень недофінансування наявних потреб у банківському кредитуванні спостерігається серед підприємств транспорту та зв'язку, для яких фактична частка кредитів у структурі балансу майже в 6 разів менше нормативної (при середньому співвідношенні між ними за іншими видами економічної діяльності реального сектору економіки приблизно 1:2).

Результати відносної та вартісної оцінки потреби реального сектору економіки в кредитах у розрізі їх довгострокового та короткострокового залучення наведені в табл. 3. Як видно з наведених розрахунків, у 2007 році з наявної потреби в довгострокових банківських кредитах у реальному секторі економіки, яка становила 199962,8 млн грн, банківською системою було забезпечено лише 66,04%. Нормативна потреба в короткострокових кредитах у цілому в реальному секторі економіки в 2007 році становила 499722,1 млн грн і була фактично забезпечена банківською системою на 26,8%.

У розрізі окремих видів економічної діяльності рівень фактичного покриття банківськими кредитами нормативної потреби в них суб'єктів господарювання у 2007 році становив для довгострокового і короткострокового кредитування відповідно: в сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві – 93,5% і 27,3%; у промисловості – 43,2% і 39,2%; у будівництві – 114,5% і 18,7%; в торгівлі – 166,3% і 19,2%; в транспорті та зв'язку – 14,4% і 19,4%.

Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко. Оцінка потреби реального сектору економіки України у банківських кредитах

При недофінансуванні банківською системою нормативної потреби в короткострокових кредитах за всіма видами економічної діяльності спостерігається нерівномірне покриття потреби в довгостроковому кредитуванні. Банки надали суб'єктам господарювання в будівництві і в торгівлі довгострокові кредити в обсягах, що перевищують нормативну потребу в них за цими видами економічної діяльності. В лісовому господарстві фактичний обсяг наданих довгострокових банківських кредитів майже відповідає нормативній потребі. В транспорті та зв'язку банками профінансовано лише сьому частину нормативної потреби в довгостроковому кредитуванні даного виду економічної діяльності.

Для забезпечення нормального функціонування реального сектору економіки важливо контролювати не тільки максимальне граничне значення обсягів кредитування, що забезпечують збереження фінансової рівноваги, а і оптимізувати залучення кредитів з позиції мінімізації фінансового ризику та максимізації рентабельності. Досягнення цієї мети забезпечує на основі дотримання оптимального співвідношення позикового та власного капіталу у структурі джерел фінансування, сформованого на основі досліджень механізму фінансового левериджу.

У закордонній практиці прийнято, що при здійсненні реальних інвестицій оптимальне співвідношення позикового і власного капіталу має становити 33%, тобто на 1 грошову одиницю позикового капіталу для мінімізації фінансового ризику та максимізації рентабельності необхідно залучати близько 3 грошових одиниць власного.

Проведемо оцінку потреби реального сектору економіки в кредитних джерелах фінансування на основі дотримання даного співвідношення (табл. 4).

За критерієм оптимізації фінансового ризику оптимальний обсяг кредитування реального сектору економіки України станом на кінець 2007 року становив 221161,7 млн грн, що на 20,38% більше обсягу фактично наданих кредитів. Найбільший рівень фінансового ризику є притаманним суб'єктам господарювання в торгівлі, де обсяги наданих банками кредитів в 3,3 раза перевищують оптимальну потребу в них, та в будівництві – перевищення становить 2,2 раза. В сільському господарстві та промисловості обсяги залучених банківських кредитів наближаються до їх оптимальної величини (рівень її покриття становить 99,31% і 94,97% відповідно).

Дані табл. 4 в цілому підтверджують раніше зроблені висновки щодо недофінансування банківською системою наявних потреб транспорту та зв'язку в кредитних ресурсах, де спостерігається найнижчий відсоток відповідності фактичних обсягів наданих банківських кредитів оптимальному обсягу залучення позикового капіталу. За даним видом діяльності в 2007 році забезпечена кредитними ресурсами була лише четверта частина розрахованої оптимальної потреби.

З огляду на те, що банківська система переважно виконує виключно посередницькі, перерозподільчі функції в русі інвестиційних ресурсів країни, на наш погляд, цікавим прикладним завданням є оцінка відповідності рівня розвитку сучасної банківської системи України потребам залучення кредитних ресурсів для інвестування в реальний сектор економіки. Для формування уявлення щодо адекватності інвестиційних можливостей банків потребам розвитку виробничої сфери проведемо порівняльний аналіз обсягів та динаміки кредитних вимог банків до реального сектору, потреби реального сектору в банківському кредитуванні та загального обсягу зобов'язань банківських установ за залученими коштами (рис. 1).

Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко. Оцінка потреби реального сектору економіки України у банківських кредитах

Рис. 1. Зіставлення обсягів нормативної та оптимальної потреби реального сектору економіки України в кредитних джерелах фінансування з фактичними обсягами наданих кредитів та ресурсними можливостями банків щодо кредитування за рахунок залучених коштів

Як видно з наведених на рис. 1 показників, банківська система України має можливості задовольнити оптимальні потреби реального сектору економіки в кредитних ресурсах у повному обсязі. Так, загальний обсяг всіх залучених банківськими установами коштів від фізичних та юридичних осіб перевищував оптимальну потребу реального сектору економіки в кредитних ресурсах на 3,4% у 2006 році та 26,5% у 2007 році. Максимальна (нормативна) з огляду на збереження раціонального вкладання джерел фінансування в формування активів підприємств виробничої сфери потреба реального сектору економіки в кредитах в середньому в 2,6 раза перевищує можливості банківської системи з її фінансування за рахунок залучених вільних фінансових ресурсів.

Висновки

Урахування наведених результатів оцінки максимальної та оптимальної потреби реального сектору економіки та його окремих видів діяльності в банківському кредитуванні при обґрунтуванні управлінських рішень щодо коригування окремих параметрів та інструментів грошово-кредитної політики НБУ дозволить підвищити рівень її впливу на динаміку економічного зростання.

1. Барановський О. І. Стійкість банківської системи України / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 9. – С. 75–88.
2. *Бюлетень* Національного банку України [Електронний ресурс] / Національний банк України. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/Of_vydan.htm#Бюлетень%20Національного%20банку%20України. – 11.03.2009 р. – Назва з екрану.

Л.Л. Гриценко, І.М. Боярко. Оцінка потреби реального сектору економіки України у банківських кредитах

3. *Васильев А. В.* Мониторинг качества банковских услуг : монография / А. В. Васильев, Е. Б. Герасимова, Л. С. Тишина ; Министерство образования и науки Российской Федерации, Тамбовский государственный технический университет. – Тамбов : Изд-во ТГТУ, 2004. – 112 с.
4. *Єпіфанов А. О.* Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України : монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 417 с.
5. *Статистична інформація* [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> – 11.03.2009 р. – Назва з екрану.
6. *Cetorelli N.* Finance as a barrier to entry : Bank Competition and Industry Structure in Local US Markets / N. Cetorelli, P. Strahan ; NBER. – Working Paper 10832, 2004.

Отримано 20.09.2009 р.

Л.Л. Гриценко, І.Н. Боярко

Оценка потребности реального сектора экономики Украины в банковских кредитах

В статье представлена статистическая оценка максимальных и оптимальных объемов потребности реального сектора экономики Украины в банковском кредитовании в разрезе отдельных видов экономической деятельности и уровня ее обеспеченности в современных условиях.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, банковское кредитование, реальный сектор экономики, собственный капитал, потребность в ссудном капитале.

Розділ 4 Макроекономічні механізми

Таблиця 3 – Оцінка нормативної потреби та фактичної наявності довгострокових і короткострокових кредитів у фінансуванні реального сектору економіки України

Вид економічної діяльності і показник	2006 рік				2007 рік			
	Короткострокових кредитів		Довгострокових кредитів		Короткострокових кредитів		Довгострокових кредитів	
	Нормативна потреба	Фактична наявність	Нормативна потреба	Фактична наявність	Нормативна потреба	Фактична наявність	Нормативна потреба	Фактична наявність
У цілому за реальним сектором економіки:								
Питома вага у валюті балансу, %	26,05	4,96	11,85	5,91	27,62	7,42	11,05	7,30
млн грн	348102,0	66272	158274,2	78913	499722,1	134160	199962,8	132065
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство:								
Питома вага у валюті балансу, %	24,23	0,37	12,79	0,52	25,58	0,35	12,12	0,56
млн грн	16447,4	4981	8683,5	6893	23046,1	6294	10918,7	10214
Промисловість:								
Питома вага у валюті балансу, %	21,97	1,76	13,90	2,10	23,57	3,94	13,09	2,41
млн грн	137540,2	23532	87057,0	28121	182079,9	71292	101094,5	43651
Будівництво:								
Питома вага у валюті балансу, %	28,08	0,27	10,68	0,51	28,70	0,37	10,39	0,81
млн грн	21139,0	3628	8037,7	6872	35407,8	6611	12814,6	14668
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку:								
Питома вага у валюті балансу, %	38,74	2,30	5,47	2,46	38,34	2,48	5,67	3,17
млн грн	154313,2	30688	21792,0	32937	233212,1	44879	34513,0	57409
Діяльність транспорту та зв'язку:								
Питома вага у валюті балансу, %	11,07	0,25	19,40	0,30	12,08	0,28	18,89	0,32
млн грн	18662,3	3392	32704,0	3953	25976,3	5036	40622,0	5853

Джерело: власні розрахунки за даними НБУ і Держкомстату [2, 5]

Таблиця 4 – Оцінка потреби реального сектору економіки в банківському кредитуванні на основі оптимального співвідношення власного та позикового капіталу в структурі джерел фінансування

Вид економічної діяльності	2006 рік				2007 рік			
	Власний капітал, млн грн	Позиковий капітал, млн грн		Коефіцієнт відповідності фактичного обсягу оптимальному, %	Власний капітал, млн грн	Позиковий капітал, млн грн		Коефіцієнт відповідності фактичного обсягу оптимальному, %
		оптимальний	фактичний			оптимальний	фактичний	
У цілому за реальним сектором економіки, у т.ч.:	534310,3	178103,4	145185	81,52	663485	221161,7	266225	120,38
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	37926,9	12642,3	16508	130,58	49870,6	16623,5	16508	99,31
Промисловість	310325	103441,7	51653	49,93	363110	121036,8	114943	94,97
Будівництво	20009,6	6669,9	10500	157,42	28921,9	9640,6	21279	220,72
Торівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	59877,3	19959,1	63625	318,78	92643,7	30881,2	102288	331,23
Діяльність транспорту та зв'язку	106171,5	35390,5	7345	20,75	128939	42979,5	10889	25,34

Джерело: власні розрахунки за даними НБУ і Держкомстату [2, 5]